

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל
תשיעי
קובץ
שלשלת האור
שער
שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ראה

(חלק בט שיחה ב)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וחמש לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ראה, כג"כט מנ"א, ה'תשפ"ה (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2025
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY®
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ראה ב

זו – לקמן בפרשתנו⁷: לא תוכל לזבוח את הפסח גו'; בפ' שופטים⁸ – „לא תוכל לתת עליך איש נכרי גו'"; בפ' תצא⁹: לא יוכל לבכר גו', לא תוכל להתעלם גו', לא יוכל לשלחה גו', לא יוכל בעלה הראשון גו']

– וא"כ תמוה בנדון דידן¹⁰: מה נשתנה הפסוק דידן מכל שאר המקומות, שדוקא כאן הוצרך רש"י להביא את מאמר ר' יהושע בן קרחה „יכול אתה אבל אינך רשאי" (כאילו פירוש זה „אינך רשאי") הוא חידוש¹¹?

ויתירה מזו¹²: את הראי' לדבר, שלשון „לא תוכל" יש לפרשה גם „אינך רשאי", לא הביא רש"י מכל מקומות אלו בתורה¹², אלא נזקק לשם כך לפסוק מן הנביא¹³!

(7) טז, ה.

(8) יז, טו.

(9) כא, טז. ג. שם, יט (ושם, כט). כד, ד.

(10) כן הקשה (על הספרי) גם בתו"ת כאן,

ונשאר בצ"ע.

(11) ודוחק גדול לתרץ, דמאחר שזהו הלאו הראשון בלשון „לא תוכל" הוצרך רש"י לפרש שזהו לשון של אזהרה – כי בדברי ריב"ק לא נאמר שזהו לאו, כ"א רק שהתיבות „לא תוכל" פירושו „אינך רשאי" – ובשביל זה, אין צריכים למאמרו של ריב"ק, מאחר שמצינו כ"פ (וגם לפני פרשתנו) ד„לא תוכל" פירושו „אינך רשאי".

(12) בשני כת"י רש"י שתח"י מובא בפרש"י (לפני הדוגמא ד„ואת היבوسی גו'"), „כיוצא בו לא תוכל לזבוח את הפסח יכול אתה ואינך רשאי" – אבל בדפוס א' וב' רוב כת"י רש"י (שתח"י) ודפוסים הנפוצים – לא הובאה דוגמא זו. וראה לקמן הערה 55.

(13) נוסף ע"ז שכן הוא גם בת"א כאן „לית לך רשו" (וראה „מצות .. כפי דעת הרמב"ן)

א. „לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך וגו' ותרומת ידך"¹.

ופירש רש"י על לשון הכתוב „לא תוכל" (לאחר שפירש „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר", כדלקמן סעיף ה – העתיק בשנית את התיבות „לא תוכל" וכתב) „רבי יהושע בן קרחה אומר² יכול אתה אבל אינך רשאי" [והביא דוגמא לדבר – „כיוצא בו ואת³ היבوسی .. לא יכלו .. להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאים כו'"], כדלקמן סעיף ב].

וצריך להבין:

ענין זה – ש„לא תוכל" מובנו גם „אינך רשאי" – מצינו כבר לעיל בכתוב: בספר שמות⁴ כתיב „לא יוכל העם לעלות גו' (על הר סיני) כי אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר גו'", ופירש רש"י שם „איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין .. ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות"; ועד"ז פירש רש"י בפסוק⁵ „לא תוכל לראות את פני" – „איני נותן לך רשות"⁶

[נוסף לזה שמצינו כן כמה פעמים גם בפסוקים להלן, וביניהם גם כמה וכמה מצוות לא תעשה שנאמרו בלשון

(1) פרשתנו יז, יב.

(2) ספרי כאן עה"פ.

(3) יהושע טו, סג.

(4) יתרו יט, כג.

(5) תשא לג, כ.

(6) וראה גם מקץ מג, לב: לא יוכלון המצרים

לאכול גו' כי תועבה היא גו'.

והתמיהה אף גדולה מזו: על לשון הכתוב בפ' וילך¹⁴ „לא אוכל עוד לצאת ולבוא” – הביא רש”י כמעט אותו הענין שכתב כאן: יכול שתשש כחו כו’ מהו לא אוכל איני רשאי שנטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע – וא”כ ה” ביד רש”י להביא דוגמא מפסוק זה בתורה (ממקום שבו רש”י עצמו מדייק ומוכיח את התוכן ד”יכול אתה אבל אינך רשאי”) – ולא דוגמא מנביא דוקא!

עוד צריך להבין:

(א) דרכו של רש”י להתחיל מיד בפירוש התיבה (או הפסוק), מבלי לציין את השאלה (או הקושיא) שבתוכה – וא”כ גם בנדון דידן ה” לו לומר (בקיצור) „לא תוכל, אינך רשאי”.

ואף שכן היא לשון ר’ יהושע בן קרח – הרי אין ענינו של פירוש רש”י על התורה להעתיק מאמרי חז”ל בדיוק לשונם, כמדובר כמה פעמים¹⁵.

(ב) הדיוק הידוע – מדוע הביא רש”י את המאמר בשם אומרו (רבי יהושע בן קרח)¹⁶, דלא כרובא דרובא של פירושי רש”י, שאינו מזכיר בהם את שם בעל המאמר?

וכמדובר כמה פעמים¹⁷, שרש”י נוהג כן רק במקום ששם בעל המאמר מביא תוספת הבנה בפירושו.

(בהשגותיו בסוף סהמ”צ להרמב”ם) ל”ת יב: ואונקלוס תרגם בכולם לית לך רשו.

(14) לא, ב.

(15) ראה ס’ כללי רש”י (כפר חב”ד תש”מ) פ”ח ס”ב (בהוצאת תנש”א פ”ט ס”ה). וש”נ.

(16) ולהעיר שבפרש”י ש”ב (ה, ו) לפנינו: ר’ יהושע בן לוי.

(17) ראה ס’ כללי רש”י שם ס”ו ואילך (בהוצאת תנש”א – פ”ח סט”ז ואילך). וש”נ.

ב. בהמשך דברי רש”י, בדוגמא שמביא, מאריך רש”י לבאר: כיוצא בו ואת¹⁸ היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו בני יהודה להורישם יכולים היו אלא שאינן רשאים לפי שכרת להם אברהם ברית כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששמה יבוס כך מפורש בפרקי דר”א¹⁸ והוא שנאמר¹⁹ כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה.

המקור לדוגמא זו הוא מאמרו של ר’ יהושע בן קרח (בספרי²⁰), אבל שם נאמר בקיצור²¹ „כיוצא בו אתה אומר ואת היבوسی יושבי ירושלים לא יכלו להורישם יכולים היו אבל אינם רשאים”.

ומובן הטעם שלא הסתפק רש”י בקיצור זה – שהרי עליו לבאר לבן חמש למקרא מדוע „אינם רשאים” לכבוש את ירושלים, ולכן הוסיף לבאר שכרת אברהם ברית שלא יכבשו את עיר היבוסים²².

אבל צריך להבין:

(18) פרק ל”ו. – גם סיום פרש”י (והוא שנאמר כו’) מקורו בפרד”א שם, אלא שבדפוס עם פי’ הרד”ל נשמט הפסוק „כי אם הסירך גו”!

(19) ש”ב ה, ו.

(20) פרשתנו עה”פ (ובפרש”י יהושע שם: שנינו בספרי ריב”ק כו’).

(21) בחוקוני כאן ד”מה שפרש”י בספר שמואל (שם) ואת היבוסים מזרעו של אבימלך היו היינו דלא כרבי יהושע”ו, ומשמע שמפרש שלשונו של רש”י „לפי שכרת .. המכפלה” הוא מדברי ר’ יהושע. אבל נוסף שצ”ע מנ”ל הא – הרי מפורש בפרש”י יהושע שם: ריב”ק אומר כו’ שלא היו רשאים מחמת השבועה .. לאבימלך.

(22) וכן הורקק להוסיף „ולא יבוסים היו כו’”, שהרי אברהם לקח מערת המכפלה מעפרון החתי (ח”ש כג, ח ואילך).

(ה) „כך מפורש בפרקי דר"א" – למאי נפקא מינה (ע"ד הנ"ל שאלה ב) מראה המקום למקור ענין זה בדברי חז"ל? אפילו אם הוצרך רש"י להדגיש שענין זה מקורו בדברי חז"ל (מאחר שבמקרא גופא שבועה זו אינה מוזכרת) – הרי ה' ביכלתו לכתוב (כדרכו בכמה מקומות) „ורבותינו אמרו" (וכיו"ב), שהרי אין רש"י רגיל לציין את מקור פירושו בדיוק (וכנראה בפירוש רש"י זה עצמו, שלא הזכיר שמאמר ר' יהושע בן קרחה מקורו בספרי²⁷).

ג. וי"ל הביאור בכל זה:

ע"ד הפשט מסתבר לומר, שבמקום שהתורה מצווה על איסור בלשון „לא תוכל" – אזי אע"פ שפירוש „לא תוכל" הוא „אינך רשאי", הרי זה רק לאחר שלילת הפירוש הפשוט של „לא תוכל", שאין יכולת לעשות את הדבר.

כלומר: אין זאת שע"י שהתורה אוסרת על האדם לעשות את הדבר, נישלל ממנו האפשרות לעשות זאת²⁸ – דאי משום הא, מאי שנא איסור זה מכל איסורי התורה; ומזה שרק במקומות ספורים בא איסור התורה בלשון „לא תוכל" (וכיו"ב) מובן, שאי-האפשרות לעשות את האיסור היא (לא מצד הציווי, אלא) מצד סיבה אחרת.

ויכול הדבר להיות בכמה אופנים, ולדוגמא²⁹:

(א) יש ענינים, שלאחר שהתורה

(ג) מדוע נקט רש"י שהשבועה היתה „כשלקח (אברהם) מהם מערת המכפלה" – דבר שלא נזכר כלל במקרא (כי אם בתורה שבעל פה בלבד – בפרקי דר' אליעזר) – בשעה שמצינו בפירוש בתורה²³ כריתת ברית בין אברהם ואבימלך; והי' לרש"י (דוקא מצד פשוטו של מקרא) לנקוט שזוהי השבועה שלא לכבוש את עיר היבוס (כיון שיבוסים אלו יצאו מאבימלך²⁴)?

והתמיהה אף גדולה מזו: בפירושו לנביא²⁵ אכן כתב רש"י ש„לא היו רשאים מחמת השבועה שנשבע אברהם לאבימלך"²⁶!

(ד) למאי נפקא מינה בפשוטו של מקרא הוספת רש"י (על לשון הספרי) בסיום פירושו „והוא שנאמר כי אם הסירך .. צלמים שכתבו עליהם את השבועה"? הרי אין ענינו של רש"י לפרש בפירושו על התורה פסוקים מהנביאים.

(23) וירא כא, כג ואילך. וראה רש"י דברים ב, כג.

(24) פרש"י ש"ב שם. שופטים א, כא. ובפרש"י יהושע שם „ובני אותו מחוז מפלשתים היו".

(25) ביהושע שם. ועד"ז בשופטים וש"ב שם. (26) אלא שיי"ל כי השבועה לאבימלך היתה

רק „לניני ולנכדי" (וכפרש"י וירא שם „ע"כ רחמי האב כו") – ומוכרחים לומר שבני יהושע „עדיין הי' נכדו קיים" (כפרש"י שופטים שם. וראה מכילתא ר"פ בשלח. ב"ר פנ"ד, ב. חולין ס, ב ובפרש"י שם) – ולכאורה קשה לומר (בפשש"מ*) שקרה נס כזה שהאריך ימים כ"כ (וראה רש"י לך טו, טז).

(*) ונ"מ הביאו רש"י בפירושו לנ"ך – שאינו ע"ד הפשט כ"כ כמו פירושו עה"ת (ראה ס' כללי רש"י הנ"ל פ"ב ס"ג (בהוצאת תנש"א – פ"ג ס"ט). ונ"נ).

(27) אף שכותבו בפירושו ליהושע (ראה שוה"ג להערה הקודמת).

(28) ראה כאר יצחק על פרש"י כאן.

(29) בהבא לקמן ראה גם הכתב והקבלה פרשתנו עה"פ. – וראה לקמן הערה 52 עוד אופן שנאמר „לא תוכל".

„מותרין ועומדין“ על זה); „לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך גו“³⁹ – אשר (נוסף לזה, שהקרבת הפסח אינה תלוי רק ברצונו, אלא גם בכהן המקריב (כסוג השני הנ"ל), הרי) האיסור להקריב קרבן בחוץ נאמר כבר לעיל⁴⁰ – „שמה תביאו גו' עולותיכם וזבחיכם גו' השמר לך פן

תעלה עולותיך בכל מקום גו“; „לא תוכל להתעלם“⁴¹ – שכבר נאמר בתחלת הענין⁴² „לא תראה גו' והתעלמת גו“, ולאחרי זה מסיים הכתוב „לא תוכל להתעלם“.

ד. עפ"י יובן החידוש בפסוק דידן – „לא תוכל לאכול בשעריך גו“:

בנדון דידן טרם נאמר בכתוב האיסור לאכול „בשעריך“, מעשר גו' ובכורות בקר גו' וכל נדריך גו' ותרומת ידך“ (כי אם רק הלאו ד„פן תעלה עולותיך בכל מקום גו“). ונמצא, שעל איסור האכילה נצטוו לכתחילה בלשון „לא תוכל“ – ולכן מעיר על כך רש"י ומחדש „יכול אתה אבל אינך רשאי“ – שגם על אופן כזה נופל לשון „לא תוכל“ (לפי שאיסור התורה גופא שולל את האפשרות לעשיית הדבר).

אלא שאין זה ביאור מספיק – מכמה טעמים:

(א) לפי זה, הרי אין הראי' דומה לנידון – שהרי בדוגמא ד„ואת היבוסים . . לא יכלו גו' להורישם, יכולים היו אלא שאינן רשאים“, לא נצטוו על

אסרתם – אין ביכולת האדם לפעול את הדבר. וכמו: „לא יוכל לבכר את בן האהובה גו“³⁰ – אפילו אם חפץ האב לבכר את „בן האהובה“, אין הוא נעשה בכור³¹; „לא יוכל לשלחה גו“³² – אפילו אם ישלחה יהי' עליו להחזירה³³.

(ב) דבר שאינו תלוי ברצונו – וכמו: „לא תוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי“³⁴; „לא תוכל לתת עליך איש נכרי גו“³⁴ – שכן, כהמשך הכתוב³⁵, „והי' כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה גו' והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו גו' לשמור את כל דברי התורה הזאת גו“ – וכל זה הוא מן הנמנע ב„איש נכרי אשר לא אחיך הוא“; ועד"ז האמור במשה³⁶, „לא אוכל עוד לצאת ולבוא“ – דכיון ש„ניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע“³⁷, הרי אין זה בידי של משה (וניטלה ממנו האפשריות) „לצאת ולבוא“, כי ה„רשות“ כבר ניתנה ליהושע.

(ג) דבר שכבר נצטוו על איסורו מקודם – נופלת עליו לאחר מכן לשון „לא תוכל“, שאי אפשר לעשות דבר זה. וכמו: „לא יוכל העם לעלות אל הר סיני כי אתה העדותה בנו לאמר הגבל גו“³⁸ (כלשון רש"י, שבני ישראל כבר

(30) תצא כא, טז.

(31) ראה ספרי תצא שם „אינו מבוכר“. וראה השגות הרמב"ן שבהערה 13 (ושם, ד"כ בל המקומות שבא בהן בתורה לא יוכל לעשות“).

(32) שם כב, יט (ועד"ז שם, כט).

(33) ראה גיטין צ, א (וש"נ) „עמוד והחזיר“.

(34) שופטים יז, טו.

(35) שם, יח"ט.

(36) וילך לא, ב.

(37) פרש"י שם.

(38) יתרו יט, כג.

(39) פרשתנו טז, ה.

(40) פרשתנו יב, יא, שם, יג.

(41) תצא כב, ג.

(42) תצא שם, א.

תוכל, בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר.

הלשון "ליתן לא תעשה כו'" מצינו בדברי רש"י בעוד ג' מקומות בפרשתנו בסמיכות לפסוק דידן: (א) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה – ליתן לא תעשה על הדבר⁴⁵. (ב) השמר לך פן תעזוב את הלוי גו' – ליתן לא תעשה על הדבר⁴⁶. (ג) את כל הדבר אשר אנכי מצוה גו' תשמרו לעשות – ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה⁴⁷.

אבל דוקא בפסוק דידן האריך רש"י בלשונו – "בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר"⁴⁸.

ויש לומר הביאור בזה – בפשטות:

בשאר ג' המקומות אין כוונת הכתוב להוסיף לא תעשה בלבד – שכן בפסוקים אלו ישנם עוד חידושים: (א) השמר גו' פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה – אשר יעלה בלבך, אבל אתה מקריב ע"פ נביא כו' (פירוש רש"י). (ב) השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך – אבל בגולה אינך מוזהר עליו יותר מעניי ישראל (פירוש רש"י). (ג) את כל הדבר גו' תשמרו לעשות לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.

משא"כ בפסוק דידן "לא תוכל לאכול בשעריך גו'" הנה "בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר" – פסוק זה בא רק כדי להוסיף לא תעשה⁴⁹.

הציווי בלשון "לא יכלו" שבפסוק זה, אלא האיסור בא מצד השנועה בעבר!

(ב) אע"פ שלא מצינו לאו מפורש בתורה על אכילת מעשר וכו' בחוץ, הרי האיסור ידוע כבר מציווי קודם בלשון עשה⁴³, "והבאתם שמה . . ואכלתם שם גו'" – כך ש"לא תוכל" כאן לא נשתנה לכאורה משאר המקומות בתורה שבהם נאמר "לא תוכל" על איסור שכבר נצטוו עליו מקודם.

(ג) מאחר שסוף-סוף לשון "לא תוכל" מתאימה בכל לאו – מפני מה נקט הכתוב לשון "לא תוכל" בלאו זה דוקא⁴⁴?

ה. ויובן בהקדם הביאור בדיבור הראשון של רש"י על פסוק זה: לא

(43) פרשתנו יב, ר"ז.

ואף שפסוק זה מדבר בשילה (רש"י שם, יא. וראה רש"י שם, ה), והעשה בנוגע לירושלים נאמר רק לקמן (פסוק יח) "כ"א לפני ה"א תאכלנו גו'" – (הרי: א) בפרש"י (שם, ו) דמש"נ שם "מעשרותיכם" כולל "לאכול לפני מן החומה" (שבפשטות קאי על ירושלים). (ב) ועוד ועיקר: מופשטות לשון רש"י כאן "ליתן לא תעשה על הדבר" מוכח, ש"הדבר" כבר נאסר לפני (וכמ"ש ברא"ם וגו"א כאן). ובפשטות י"ל שמוכן הוא במכש"כ מהציווי "ואכלתם שם" בנוגע לשילה.

(44) ראה ע"ד ההלכה ספרי דבי רב לספרי פרשתנו כאן.

(*) ולהעיר שע"ד ההלכה לא נמנה כלל מ"ע לאכול מעשר שני בירושלים (רק לאו שלא לאכול חוץ מן החומה), ובמנ"ח (מצוה תמב) "שיה" מ"ע מוטל שיאכל בירושלים . . לא שמענו מכל הראשונים" (אבל ראה ריטב"א מכות יט, ב). ואכ"מ.

(**) ולהעיר, שלשון רש"י ברמב"ן שם "לפנים מן המחיצה".

(45) יב, יג.

(46) שם, יט.

(47) יג, א.

(48) ראה גם רא"ם ומשכיל לדוד כאן.

(49) בפרש"י תבא (כו, יד) שמהכתוב "לא תוכל לאכול בשעריך" למדין אזהרה ל"אכילת

אבל הא גופא צריך ביאור: למאי נפקא מינה הדגשה זו, שכל כוונת הפסוק היא „ליתן לא תעשה“?

ולכן מסתבר לומר, שכאן יש הכרח בתוספת לא תעשה. (דלא כבשאר מקומות, שהדבר בא רק להוסיף בחומר הדבר, בעונש וכו') – בנדון דידן ישנה הדגשה מיוחדת בלאו המפורש, ולכן בא כתוב מיוחד על זה.

ו. ויש לומר הביאור בזה:

הנדון כאן הוא מעשר וקדשים כו' אשר אכילתם מצוה היא. ולכן ה' מקום לומר (בלימוד ע"ד הפשט), שהציווי (להביאם ו) לאכלם בירושלים הוא מצוה נוספת על מצות אכילת מעשר וקדשים כו' בכלל, היינו, שיש כאן ב' מצוות, אשר אינן תלויות זו בזו: (א) אכילת מעשר וקדשים כו'. (ב) אכילתם בירושלים, „במקום אשר יבחר ה'“⁵⁰;

ולכן, מי שנאנס ואין בידו לאכול את מעשרו וקדשיו כו' בירושלים, הוה אמינא⁵¹, אשר (יכול הוא, ואדרבה – מוכרח הוא לאכלם במקומו „בשעריך“, לקיים עכ"פ את מצות אכילת מעשר וקדשים כו'.

– ועל זה „בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“ – ללמדנו שאכילה

בירושלים אינה מצוה נוספת, אלא היא תנאי לעכובא, שאסור לאכלם במקום אחר.

וזהו המשך הענינים בפירוש רש"י:

לאחר שמפרש שהכוונה (הכללית) של הפסוק היא „בא הכתוב) ליתן לא תעשה על הדבר“, מפרש את התיבות „לא תוכל“ – „יכול אתה אבל אינך רשאי“, כי לאחר שידוע לנו ש„בא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר“, אזי מובן כבר הטעם שהאיסור בא בכתוב בלשון „לא תוכל“.

והביאור בזה:

כוונת רש"י בלשונו „יכול אתה“ היא (לא רק ליכולת הגשמית לאכול חוץ לירושלים – דמאי קא משמע לן?! – אלא) ליכולת דמצוה⁵² לאכול „בשעריך“ מצד (הסברא הנ"ל של) המצוה דאכילת מעשר וקדשים כו' (כנ"ל); ובזה מחדש הכתוב – „לא תוכל .. אינך רשאי“, היינו שהאזהרה שוללת יכולת דמצוה זו. כלומר: ע"י

(52) ראה צפע"נ עה"ת כאן (ועוד), ד„כ"מ דנאמר לא תוכל ר"ל דאף גרם לזה אסור .. עדיין ליכא לאו“ (וראה שם האופנים שאינו חייב גבי מעשר). ולהעיר ממלכ"ם כאן שהלשון „לא תוכל“ בא „לרוב במקום שבענין אחר יכול לעשות כן .. נגד מ"ש שבעת היתר הבמות יוכלו לאכול שלמים בכ"מ עתה .. לא תוכל כו"ם – וראה פרש"י תבא (שם) „לא תוכל .. בפסולי המוקדשים בשעריך תאכלנו .. אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר“.

(*) ומה שלא פירש רש"י כן – י"ל, משום שהיתר הבמות שייך (בעיקר) להקרבת השלמים ולא לאכילתם. וא"כ הול"ל „לא תוכל“ גבי איסור ההעלאה „בכל מקום“ (לעיל פסוק יג). ועוד י"ל. ואכ"מ.

טומאה. אבל נוסף על מ"ש הרא"ם כאן ד„עיקר הלאו הזה ופירושו אינו אלא אזהרה לאכלו חוץ מן החומה“ – הרי מזה שרש"י מביאו רק לקמן בפ' תבא ולא בפרשתנו על אתר, מוכח, שפשש"מ דהכתובים דפרשתנו מכריח רק ד„בא הכתוב ליתן לית כו“, ולא שיש כאן דין חדש (וראה ס' כללי רש"י פ"ד סי"ב י"ג (בהוצאת תנש"א – סי"ט כ). (וש"נ). (ועוד).

(50) ככתוב שלאח"ז כאן – יב, יח (וראה גם שם, יא).

(51) ראה גם גו"א כאן.

לאו זה מחדש הכתוב, שחוץ לירושלים ליתא למצות אכילת מעשר וקדשים כו'.

ועפ"ז יובן גם הטעם שהביא רש"י דוגמא מהנביאים דוקא ("ואת היבוסים גו") – כי דוקא שם הדבר הוא בהתאם לחידוש בפסוק דידן:

כיבוש "היבוסים יושבי ירושלים" נכלל לכאורה בציווי⁵³, "והורשתם את כל יושבי הארץ גו' וישבתם בה גו' והתנחלתם את הארץ גו'" – ונמצא ש"יכולים היו" להורישם לא רק מצד גבורתם הגשמית של בני ישראל⁵⁴, אלא מצד ציווי השם – וזהו שמשמענו הכתוב, שמצד שבועה זו – "לא יכלו להורישם", "שאין רשאיין". והיינו, שמצד השבועה הנה הציווי על כיבוש הארץ לא חל מלכתחילה בנוגע ליבוסים [ע"ד נדון דידן, אשר "לא תוכל לאכול בשעריך" מגלה ש"בשעריך" ליתא להמצוה⁵⁵ דאכילת מעשר וכו'].

(53) מסעי לג, נב ואילך (ועוד).

(54) ראה פדר"א שם: והלא היו ישראל כחול הים.

(55) ואולי יש לבאר הגירסא בפרש"י (ראה לעיל הערה 12) שהובאה דוגמא מ"לא תוכל לזבוח את הפסח" – ע"פ משנת במק"א (לקו"ש חכ"ח ע' 72 ואילך) שפסח מצרים לא היה לו דין קרבן, כ"א רק "זבח" שכא"א שחט בביתו דוקא כו': ולכן היתה קס"ד שיכולים להביא פסח בטומאה (בהעלות ט, ו ואילך) – כי חשבו דזה שפסח דורות מקריבים ע"ג המזבח הוא רק ענין נוסף בהפסח (ע"ש באורך ובהערה 46 שם).

ועד"ז בנדו"ד, שהוצרך הכתוב להזהיר "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך גו'" – לשלול "מצוה-יכולת" לזבוח את הפסח באחד שעריך (כמו פסח מצרים)*, ומשמיענו בזה,

(*) להעיר גם מחזקוני עה"פ (טז, ה) "לא תוכל לזבוח את הפסח".

ז. אלא שלכאורה אינו מובן כלל: איך אפשר לומר, שמצד השבועה לבני חת לא יחול ציווי השם לכבוש את כל ארץ ישראל – אדרבה, ציווי השם (לאחרי מתן תורה) צריך לבטל⁵⁶ את ההתחייבות שמצד השבועה לפני זה!

והביאור בזה:

אע"פ שמצד הדין לא היה לשבועה כל תוקף (מצד ציווי השם לכבוש את ארץ ישראל)⁵⁷ – מכל מקום, מאחר שלפי דעת היבוסיים היה תוקף לשבועה, הרי אלמלא קיימו בני ישראל שבועה זו, היה נגרם חילול השם. ולכן "לא יכלו להורישם" .. שאין רשאיין" – כי מצד הענין דחילול השם התנהגו בני ישראל כאילו יש תוקף לשבועה.

86

[ע"ט שמצינו בנוגע לגבעונים, אשר "ויכרות להם ברית לחיותם וישבעו גו"⁵⁸, ולכן "לא נוכל לנגוע בהם"⁵⁹ – דאע"פ ש"לא חיילה שבועה עילויהו כז"ל⁶⁰ (כי הגבעונים רימו את בני ישראל), מכל מקום, "לא קטלינהו משום קדושת השם"⁶⁰].

ועפ"ז יש לבאר הטעם שפירש רש"י שהשבועה היא (לא שבועת אברהם לאבימלך, אלא) כריתת הברית "כשלקח מהם מערת המכפלה" – שכן הדבר מגדיל יותר את חילול השם

ש"באחד שעריך" מלכתחילה אין מצוה לזבוח הפסח.

(56) וראה רד"ל לפדר"א שם אות צו.
(57) והלאו דלא תחי' ביטל השבועה תיכף כנניסתם עוד קודם שבע שכבשו.

(58) יהושע ט, טו.

(59) שם, יט.

(60) גיטין מז, א. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה.

שבדבר (אלמלא נהגו בני ישראל ע"פ השבועה):

לפי כריתת הברית עם בני חת, העדר הכיבוש של ירושלים הוא כמו תנאי בקנין של מערת המכפלה. ונמצא, שאלמלא שמרו ישראל את השבועה, ה' (לדעת היבוסים) בטל למפרע קנינו של אברהם במערת המכפלה⁶¹, ואזי היו האבות והאמהות קבורים בקבר לא להם⁶²!

וכדי למנוע את חילול השם (שיאמרו היבוסים שלבני ישראל לא אכפת שהאבות והאמהות קבורים בקבר לא להם), „לא יכלו . . להורישם“.

ח. אבל אין רש"י יכול להסתפק בפירוש זה בלבד – כי ישאל ה"בן חמש

(61) ראה גם פ"י תולדות אדם לספרי כאן. ואף שאמר אברהם „אטלנה מן הדין“ (רש"י ח"ש כג, ד), וכמו שהקשה בתולדות אדם שם (ושם, שהקני' היתה רק „לרווחא דמילתא“ וראה גם לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך) – הרי ע"ד הפשט, ע"י הבטחת הקב"ה לאברהם עדיין לא נקנית לו הארץ בפועל (כמשנ"ת בלקו"ש חט"ו ע' 146-7 (וראה שם ע' 204 ובהערות שם). וראה שם ע' 150 ואילך ביאור בלשון רש"י „אטלנה מן הדין“). (62) ואולי י"ל דשייך גם לבעלות בנ"י על א"י – כי הנחלה הראשונה של עם ישראל בא"י היתה צ"ל באופן „שאין אוה"ע יכולין . . לומר גוילים הן בידכם“, שזה נעשה ע"י קניית אברהם דוקא (ב"ר פצ"ט, ז), וראה לקו"ש חכ"ה ע' 91.

(*) ע"פ המבואר לקמן הערה 66 שקנין מערת המכפלה ה' רק על הבעלות הפרטית (ולא הבעלות הכללית, דמלכות בני חת) – יש לומר, שכונת אברהם היתה: באם ימכרו לו הבעלות הפרטית דמערת המכפלה הרי טוב; ובאם לא, הרי בזה איגלאי מילתא שעתה כבר בא הזמן לקיום ההבטחה „לזרעך אתן את הארץ הזאת“, ויקח ממנו גם הבעלות הכללית. ואכ"מ. וראה לקו"ש ח"ל ע' 83 ואילך.

למקרא: כיון שמצד חילול השם לא יכלו בני ישראל לכבוש את עיר היבוסים – כיצד סוף-סוף לקחנה מהם?⁶³

ולכן הוכרח רש"י לסיים „והוא שנאמר כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה: דוד המלך נטל את הצלמים שעליהם כתבו את השבועה, כך שהתבטל זכרון השבועה (וכמובן בפשטות, שלאחר שעברו כשמונה מאות שנים מכריתת הברית עם בני חת, ה' אפשר לבטל בקלות את זכרון השבועה ע"י הסרת „צלמים שכתבו עליהם את השבועה“).

87

[וזהו הדיוק „כי אם הסירך העורים והפסחים צלמים שכתבו עליהם את השבועה“: לא ה' כאן צורך להסיר את השבועה עצמה, שכן השבועה בטלה בלאו הכי, ותקפה הוסר; ולא ה' צריך אלא להסיר את הצלמים⁶⁴ שעליהם נכתבה השבועה, כדי לבטל את חילול השם שבדבר].

(63) משא"כ להפירוש שנאסר מצד השבועה לאבימלך – הרי „בימי דוד כבר עברו הדורות שהוזכרו בהשבועה“ (רש"י ש"ב ה, ח. וראה רד"ק שם, ו (וכן ביהושע טו, סג). חזקוני פרשתנו כאן. ועוד. – וברש"י סוטה י, רע"א: לפי שהם עברו על השבועה תחלה). – וראה לעיל הערה 26. (64) ואולי פרשנו רש"י בתיבה זו, שה' בזה גם ענין של ביטול ע"ז (כהציווי בפרשתנו (יב, ג) ועוד „ופסילי אלקיהם תגדעון“) – ראה גם רד"ל לפדר"א שם (ולגירסת הערוך (עדר עור) והרד"ק (ש"ב שם) – כן מפורש בפדר"א שם: שנואי נפש דוד שונא מלשמוע ומלעבוד עבודת אלילים).

ועפ"ז יומתק זה שלא הביא רש"י כאן מה שכתב בפירושו לש"ב שם ד, „העורים והפסחים“ היו „על שם יצחק ויעקב כו“ – כי כאן ההזדגשה שהיו פסילים של ע"ז.

(65) ראה גם ח"י ופי' מהרי"ק על פרש"י כאן. רד"ל שם. ועוד.

ט. ע"פ כל הנ"ל יש לבאר הטעם שהביא רש"י את המאמר בשם אומרו – ר' יהושע בן קרחה:

יכול תלמיד „ממולח” לשאול: כיון שמוטלת על האדם מצות אכילת מעשר וקדשים כו', מי שנאנס ואינו יכול ללכת לירושלים – איך יסביר לעצמו מפני מה „לא תוכל לאכול” אפילו „בשעריך”?

ועל זה מציין רש"י, שזהו מאמרו של ר' יהושע בן קרחה, שממאמרו הידועים⁶⁶ – „למה קדמה פרשת שמע לוהי' אם שמוע כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואחר כך מקבל עליו עול מצות”.

וזהו הביאור בעניננו: קודם קבלת עול מצות, נדרשת תחילה קבלת „עול מלכות שמים”, העול של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר צוה „לא תוכל לאכול בשעריך גו' כי אם לפני ה' אלקיך תאכלנו במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו”.

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ז)

אבל סוף־סוף עדיין אינו מחזור: כיון שהיו בין החיים יבוסים שידעו אודות השבועה (ואמרו לדוד „לא תבוא הנה כי אם הסירך גו'”) – הנה כלפי יבוסים אלו, מה פעלה הסרת העורים והפסחים?

ולכן ציין רש"י לפרקי דר' אליעזר – „כך מפורש בפרקי דר"א”: לאחר שמתוארת שם שבועת אברהם וכו', נאמר „ואכ"כ קנה (דוד) את עיר היבوسی לישׂראל”⁶⁶ בכתב עולם לאחוזת עולם. . . שש מאות שקלים כו'”; וכיון שדוד קנה את עיר היבوسی בכסף מלא⁶⁷, ביטל הדבר לגמרי כל טענה שהיא מצד היבوسی על העיר ירושלים⁶⁸.

66) תיבה זו, לכאורה י"ל שהיא מדגישה עוד ענין – מלכות ישראל, לא אחוזת איש* מבני" (דוד) שנמצאת במלכות היבوسی – משא"כ בקנין מערת המכפלה שלא מצינו שבש אברהם מלכות בני חת (ונפק"מ בנוגע למסים, דינא דמלכותא, דיני המלך דפורץ גדר וכו' בארץ מלכותו וכו'). ועפ"ז יל"ע במש"כ בפנים (ובהערות). ואכ"מ. וראה בארוכה בכ"ז לקו"ש ח"ל ע' 82 ואילך. 67) דה"א כא, כב"כד.

68) ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך. וראה ע"ד ההלכה לקו"ש חט"ו ע' 105 שוה"ג להערה 45. וש"נ.

69) משנה ברכות רפ"ב. – בנוגע לענין הכי מפורסם: קבלת עול מ"ש וכו', מצות ק"ש וכו'.

(* כמפורש בהמשך הלשון שם „לקח מכל שבט כו”.

